

KOVÁCS RÁCZ Eleonóra

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia
kreleonora@ff.uns.ac.rs

SZERB NYELV-HASZNÁLAT BIZONYOS BESZÉDSZITUÁCIÓK FÜGGVÉNYÉBEN

Serbian language use in specific speech situations

Upotreba srpskog jezika u određenim govornim situacijama

A tanulmány a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolások szerbnyelv-használatára vonatkozó nyelvi attitűdkutatás folytatása és kiegészítője. Arra szeretnénk rámutatni, hogy az 1087 megkérdezett adatközlő meglátása szerint mely szituációban itéli hasznosnak a szerb nyelv használatát, továbbá mit tesz szerbnyelv-tudása javításáért. Arra is kitérünk, hogy mely szerb nyelvű internetes oldalakat látogatják a megkérdezettek. A teljes minta mellett – a rétegzett mintavétel kritériuma alapján – a Vajdaságban többen és szórványban, valamint a gimnáziumokban és a szakiskolákban tanulók válaszai szerint is elemezzük az említett kérdéseket. Célunk, hogy a kérdőíves felmérés jelen adatait összevessük az előzetesen elvégzett szerb nyelvi attitűdkutatással. További célunk, hogy a sikeres nyelvtanulás érdekében a kapott eredményeket beépíthessük a szerb nyelv középiskolai tantárgyprogramjába.

Kulcsszavak: szerbnyelv-használat, nyelvi attitűd, szerb mint nem anyanyelv, vajdasági magyar tannyelvű középiskolák, vajdasági tömb és szórvány

Bevezető

Jelen kutatás a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos középiskolások szerb nyelvi attitűdjének folytatása (vö. Kovács RácZ 2011a, 2011b; Kovács RácZ 2012; Kovács RácZ 2015; Halupka Rešetar – Kovács RácZ 2017a, 2017b; Kovács RácZ – Halupka Rešetar 2020). A Stephen Krashen-féle affektív szűrő bevezetése óta egyértelművé vált ugyanis, hogy a nyelvi attitűd olyan egyéni

tényező, amelynek a nyelvelsajátításban fontos szerepe van. A nyelvi attitűd kérdéskörét a nyelvhasználat hasznosságát alátámasztó attitűddel, továbbá azokkal a nyelvhasználati színterekkel bővítjük ki a továbbiakban, melyek a szerb nyelv használatát és a szerb nyelv tanulását segítik elő a fiatalok körében.

A tanulmány az alábbi vajdasági magyar tannyelvű középiskolák 1087 adatközlőjének szerbnyelv-használatát elemzi:

Magyar tannyelvű tagozatok a szerbiai gimnáziumokban	
Szórványban fennálló gimnáziumok	Többen fennálló gimnáziumok
Nagybecskereki Gimnázium, Nagybecskerek (28 tanuló)	Becsei Gimnázium, Óbecse (57 tanuló)
Törökkanizsai Gimnázium, Törökkanizsa (12 tanuló)	Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium, Szabadka (49 tanuló)
Svetozar Marković Gimnázium, Újvidék (18 tanuló)	Svetozar Marković Gimnázium, Szabadka (83 tanuló)
Veljko Petrović Gimnázium, Zombor (22 tanuló)	Dositej Obradović Gimnázium és Közgazdasági Középiskola, Topolya (30 tanuló)
	Zentai Gimnázium, Zenta (70 tanuló)
	Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium, Zenta (54 tanuló)

Magyar tannyelvű tagozatok a szerbiai szakközépiskolákban	
Szórványban fennálló szakiskolák	Többen fennálló szakiskolák
Vegyészeti Középiskola, Csóka (29 adatközlő)	Lazar Nešić Vegyészeti Középiskola, Szabadka (76 adatközlő)
Egészségügyi Középiskola, Nagybecskerek (9 adatközlő)	Ivan Sarić Műszaki Középiskola, Szabadka (126 adatközlő)
Dr. Ružica Rip Egészségügyi Középiskola, Zombor (23 adatközlő)	Dositej Obradović Gimnázium és Közgazdasági Középiskola, Topolya (26 adatközlő)
Mihajlo Pupin Villamosságai Középiskola, Újvidék (31 adatközlő)	Mezőgazdasági Középiskola, Topolya (126 adatközlő)
	Adai Műszaki Iskola, Ada (100 adatközlő)
	Közgazdasági és Kereskedelmi Iskola, Óbecse (64 adatközlő)

Az említett középiskolákban a magyar tagozaton tanuló középiskolások heti két tanórán A és B típusú tantárgyprogram keretében tanulják az állam nyelvét iskolatípustól és szakiránytól függetlenül. Az A típusú tantárgyprogram a tömbben élő diákok számára készült (lásd Kovács Rác – Halupka Rešetar 2020), akik zömmel passzív kétnyelvűek (lásd Gábrity Molnár 2007), azaz megértik a szerb nyelvű kommunikációt, de a nyelvet nem beszélik. „Az ilyen helyzet annak a ténynek az eredménye, hogy a vajdasági tömbben a magyar kisebbség többnyire homogén kistelepüléseken él, vagy olyan településeken, ahol a magyarok képezik a lakosság többségét, ezért ritkán vannak kitéve a szerb nyelvű kommunikációnak, kivéve az adminisztratív kontextusokat, azaz a formális beszédhelyzeteket” (Kovács Rác 2011b). „Másképp viszont leszögezhetjük, hogy a szórványban élő vajdasági magyarság napi szintű kapcsolatban van a szerb nyelvvel, és sokan közülük kétnyelvűek, a magyart pedig leginkább (vagy kizárólag) familiáris beszédhelyzetekben használják” (vö. Kovács Rác – Halupka Rešetar 2020, 15). A szórványban élő és tanuló diákok számára a B típusú szerb nyelvi tantárgyprogram írja elő a szerbnyelv-tanulás kritériumát. Az utóbbi iskolai csoport kétnyelvű (magyar–szerb), mivel a mindennapokban hallják és beszélik a szerbet is és a magyart is, sőt a magyar nyelv-használat esetükben sokszor az otthoni, családi nyelvhasználatra korlátozódik. Számukra a középszintű (B típusú) nyelvtudást tartalmazó program előírja, hogy 1400 és 1800 szóállományt használjanak az aktív kommunikáció során, mind beszédben, mind pedig írásban tudják alkalmazni a mondatfajtaikat, az esetragokat, az igei aspektust, valamint a kongruencia szabályait. Ismerniük kell továbbá a ritkábban használatos igeidőket is. Elsajátítják azokat a szakkifejezéseket, amelyek szakmai tevékenységük során alkalmazásra kerülnek. Az A típusú tantárgyprogram alapszintű szerb nyelvtudást ír elő, melynek keretében a diákok 1000–1400 szót ismernek szerb nyelven, a mindennapok szerb nyelvi kommunikációját megértik, használják a szakkifejezéseket, melyek szakirányukhoz tartoznak. Továbbá alkalmazzák az alárendelt összetett mondatokat, ismerik azok kötőszavait. Használják továbbá a főbb igeidőket, az igei aspektusokat, a feltételes módot az udvarias kifejezés céljából, valamint alkalmazzák a kongruenciát és az esetragokat.

Az említett tanulók a vajdasági tömbben és szórványban tanulnak, ahogyan azt fentebb említettük is. „A Vajdaságban tömbben és szórványban élő őshonos magyar kisebbséget annak területi és számbeli koncentrációja, valamint szétszóródása alapján különítjük el egymástól. Eszerint a vajdasági Észak-Bácskán és Észak-Bánáton kívüli szórványban él a vajdasági magyarság 43%-a, a vajdasági tömbben, azaz Észak-Bácskában és Észak-Bánátban élő magyar

ajkúak számaránya pedig a Vajdaságban élő magyarság 57%-át jelöli (Barlai–Gábrity 2008: 17; Kovács Rác 2011a: 29–31)” (vö. Kovács Rác – Halupka Rešetar 2020, 13–14).

„A nyelvi attitűd a nyelvhez vagy a nyelvváltozathoz fűződő vélemény, amely pozitívan vagy negatívan értékkel valamely nyelvet vagy nyelvváltozatot” (Kovács Rác 2011a, 11). Ezzel a fogalommal részletesen foglalkoztunk monográfiánkban (vö. Kovács Rác – Halupka Rešetar 2020), ezért most nem térünk ki annak részletes bemutatására. A nyelvi attitűddel többek között szépek vagy csúnyának, hasznosnak vagy kevésbé hasznosnak, nehéznek vagy könnyűnek ítéljük meg valamely nyelvet vagy a nyelvek valamely nyelvváltozatát. Tanulmányunkban az egyes nyelvhasználati szituációk függvényében tárgyaljuk a szerb nyelv hasznosságát. A megkérdezettek nyílt típusú kérdés keretében határozta meg azokat a nyelvhasználati színtereket, melyekben hasznosnak ítélik a szerb nyelven zajló kommunikációt. Elemezzük továbbá, hogy mit tesznek a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások azért, hogy minél jobban elsajátítsák a szerbet. Felmérjük, mely internetes oldalakat látogatják adatközlőink, mivel manapság a világháló ugyancsak kedvelt kommunikációs csatorna, a nyelvhasználatot és a nyelvtudás javítását szolgáló és elősegítő eszköz a fiatalok körében. A három kérdést illetően pedig összefüggésbe hozzuk a nyelvhasználati színtereket, melyek a szerbnyelv-használat kapcsán megmutatkoznak.

Mely szituációban hasznos a szerb?

A szerb nyelv hasznosságát a következő szituációkhoz köthették a vajdasági magyar tannyelvű gimnazisták:

Válaszok	Hivatalos	Bolt	Mindennapok	Szerbia	Balkán	Tanóra	Barátok	Orvos	Munka	Összesen
Teljes minta	186	73	121	504	52	48	45	19	39	1087

A megkérdezettek 46,4%-a Szerbiát jelölte meg. További 17,1%-ot tesz ki a hivatalos helyszínek arányszáma, ezt követi a mindennapok szerb nyelvhasználata (11,1%). A bevásárlást illetően 6,7%-os arányszámmal találkozunk. Ezenkívül az alábbi szituációk jelennek meg az adatközlők válaszaiban: a Balkánon történő szerbnyelv-használat (4,8%), a tanórák nyelvhasználata (4,4%), a barátokkal való kommunikáció (4,1%), a munkavállalás nyelvhasználata (3,6%), végül pedig a kezelőorvossal történő szerbnyelv-használat (1,7%).

Tömb és szórvány szerinti elemzés

A tömbből és a szórványból beérkezett adatokat összehasonlítva az alábbi eltéréseket mutathatjuk ki:

Válaszok	Hivatalos	Bolt	Minden napok	Szerbia	Balkán	Tanóra	Barátok	Orvos	Munka	Összesen
Szórvány	21	13	27	68	12	10	8	5	8	172
Tömb	165	60	94	436	40	38	37	14	31	915

A tömbben az alábbi beszédszituációk jelennek meg magasabb arányban: a szerbiai szerbnyelv-használat 8,2%-kal, valamint a hivatalos nyelvhasználat 5,8%-kal magasabb arányú. Minden egyéb beszédhelyzet a szórványban mutat magasabb arányt: a mindennapokban 5,4%-kal gyakoribb, a Balkán szerbnyelv-használata 2,6%-kal magasabb értéket mutat, a munkahelyi szerbnyelv-használat 1,3%-kal gyakoribb, a kezelőorvossal folytatott kommunikáció 1,4%-kal magasabb arányú, valamint a barátokkal történő beszélgetés 0,7%-kal gyakoribb.

Gimnázium és szakiskola szerinti elemzés

A gimnáziumokban és a szakiskolákban a következő a szerb nyelv hasznosságát megindokló szituációk százalékaránya:

Válaszok	Hivatalos	Bolt	Minden napok	Szerbia	Balkán	Tanóra	Barátok	Orvos	Munka	Összesen
Gimnázium	59	24	18	263	23	14	13	2	7	423
Szakiskola	127	49	103	241	29	34	32	17	32	664

A gimnáziumi tanulók 25,9%-kal magasabb arányban jelölték meg Szerbiát a szerbnyelv-használat szituációhoz kötöttségét illetően. A Balkánhoz köthető szerbnyelv-használat úgyszintén a gimnáziumokban gyakoribb, de mindössze 1%-nyi az eltérés. Az egyéb válaszok a szakiskolákban fordulnak elő magasabb arányban: a hivatalos nyelvhasználat 5,2%-kal gyakoribb, a mindennapokban 11,2%-kal magasabb az arányszám, a tanórák nyelvhasználatában 1,8%-kal nagyobb, a barátokkal való szerb nyelvi kommunikáció 1,7%-kal gyakoribb, a szakorvossal folytatott szerb nyelvű kommunikáció 2,1%-kal magasabb, továbbá a munkavállalással együtt járó szerb nyelvű beszédmód 3,1%-kal gyakoribb.

Mit tesznek a tanulók azért, hogy jobban elsajátítsák a szerb nyelvet?

Nyílt típusú kérdésünk megegyezett az angol nyelvi attitűd azonos témakörét érintő kérdésével, melynek során adatközlőink az alábbi válaszokat tüntették fel:

- a) *Igyekeznek minél többet kommunikálni szerb ajkú barátaikkal.*
- b) *Tanulják a szerb nyelvet.*
- c) *Szerb nyelvű szövegeket olvasnak.*
- d) *Szerb nyelvű filmet néznek, valamint szerb nyelvű zeneszámokat hallgatnak.*
- e) *Semmit sem tesznek annak érdekében, hogy javítsanak szerbnyelv-tudásukon.*
- f) *Nem kaptunk választ a feltett kérdésre.*

Válaszok	Több kommunikáció a barátokkal	Tanulás	Olvasás	Film, zene	Semmit	Nincs válasz	Összesen
Teljes minta	380	123	80	68	156	280	1087

A vajdasági magyar tannyelvű középiskolások szerbnyelv-tudásuk javítása érdekében igyekeznek gyakran szerbül kommunikálni barátaikkal (35%-uk), ugyanakkor az adatközlők 14,4%-a semmit nem tesz szerbnyelv-tudásának fejlesztéséért. Mindemellett az adatközlők 25,8%-a nem válaszolt kérdésünkre. A megkérdezettek 11,3%-a tudatos tanulással javítja szerbnyelv-tudását. Az adatközlők 7,4%-a szerb nyelven olvas, 6,3%-nyian pedig szerb nyelvű filmeket néznek, valamint szerb nyelvű zeneszámokat hallgatnak.

Tömb és szórvány szerinti elemzés

Válaszok	Több kommunikáció a barátokkal	Tanulás	Olvasás	Film, zene	Semmit	Nincs válasz	Összesen
Szórvány	68	12	19	12	26	35	172
Tömb	312	111	61	56	130	245	915

Mindkét régióban a legtöbben a barátokkal történő szerb nyelvű beszélgetést tüntették fel (a szórványban 39,5%, a tömbben 34,1%), a második leggyakoribb attitűdként az az attitűd jelenik meg, mely szerint semmit sem tesznek a megkérdezettek szerbnyelv-tudásukért (a tömbben 14,2%, a szórványban 15,1%). Ezt követően a tömbben az arányszámok tekintetében az alábbi csökkenő sorrenddel találkozunk: 3. nem kaptunk választ (26,8%), 4. tanulással

(12,1%-uk), valamint olvasással (6,7%-uk) segítik elő szerbnyelv-tudásukat, továbbá szerb nyelvű filmeket néznek, és zeneszámokat hallgatnak szerb nyelven (6,1%). A szórványban viszont a szerb nyelven olvasók (11%) állnak a harmadik helyen, őket követik a szerbet tudatosan tanulók (7%), majd pedig a szerb nyelvű filmet nézők és szerb zeneszámot hallgatók (7%-nyian) zárják a sort. A szórványban kevesebb azoknak az adatközlőknek az aránya, akik nem válaszoltak kérdésünkre (20,3%), mint a tömbben.

Gimnázium és szakiskola szerinti elemzés

A gimnáziumi és a szakiskolai tanulók válaszainak sorrendje nagyrészt megegyezik a teljes mintával, ezért csupán a különbségekre térünk ki.

Válaszok	Több kommunikáció a barátokkal	Tanulás	Olvasás	Film, zene	Semmit	Nincs válasz	Összesen
Gimnázium	149	35	41	33	91	74	423
Szakiskola	231	88	39	35	65	206	664

A legtöbben mind a gimnáziumokban, mind pedig a szakiskolákban igyekeznek minél többet kommunikálni szerb nyelven (a gimnáziumban 35,2%, a szakiskolákban 34,8%). A második leggyakoribb kategória a gimnáziumokban az az attitűd, mely szerint semmit sem tesznek a megkérdezettek szerbnyelv-tudásuk javításáért (21,5%, a szakiskolákban 9,8%). Ezt követi a be nem érkezett válaszok arányszáma (a gimnáziumokban 17,5%, a szakiskolákban ez áll a második helyen 31%-kal). A gimnáziumok negyedik leggyakoribb attitűdje az olvasás (9,7%), a szakiskolákban pedig a tanulás (13,3%) található a gyakorisági sorrend negyedik helyén. A gimnáziumokban az olvasást a tanulás követi (8,3%), a szakiskolákban pedig a szerb nyelven történő olvasás (5,9%) foglalja el az ötödik helyet. Mindkét adatközlői csoportban a szerb nyelvű filmek nézése és a zeneszámok hallgatása kapta a legkisebb arányú választ (a gimnáziumokban 7,8%, a szakiskolákban pedig 5,3% az utóbbi attitűd válaszainak számaránya).

A szakiskolák diákjai 5%-kal magasabb arányban jelölték meg a szerb nyelv tudatos tanulását, valamint 13,5%-kal többen nem adtak közülük választ. A gimnáziumokban a tanulók 3,8%-kal magasabb arányban olvasnak szerb nyelven irodalmat, 2,5%-kal gyakrabban néznek szerb filmeket és hallgatnak szerb zeneszámokat, és csupán 0,4%-kal magasabb arányban törekednek a szerb nyelvű kommunikációra.

*Mely szerb nyelvű internetes oldalakat látogatják
a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások?*

Az angol nyelvi attitűdhöz hasonlóan, amelyben kitértünk a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások által látogatott internetes oldalakra, a szerb nyelvi attitűdvizsgálat során is feltettük a következő kérdést, melyre az alábbi válaszokat kaptuk:

Mely szerb nyelvű internetes oldalt látogatód rendszeresen?

- a) *Blic*
- b) *MojAuto*
- c) *Polovni automobili*
- d) *Kupujem, prodajem*
- e) *Limundo*
- f) *Vesti*
- g) *Nem látogatják a megkérdezettek a szerb internetes oldalakat.*
- h) *Nem kaptunk választ.*

Válaszok	Blic	Moj Auto	Polovni automobili	Kupujem, prodajem	Limundo	Vesti	Nem látogatja	Nincs válasz
Teljes minta	35	29	15	32	10	27	366	573

A megkérdezettek 52,7%-a nem válaszolt kérdésünkre, valamint további 33,7%-ot tesz ki azoknak az adatközlőknek az aránya, akik nem látogatják a szerb nyelvű internetes oldalakat. A vajdasági magyar tannyelvű középiskolások 3,2%-a olvassa a Blic napilapot, 2,9%-nyian olvassák a Kupujem, prodajem (Kereslet-kínálat) oldalát, további 2,7%-ot tesz ki az autós hirdetések olvasóinak aránya, valamint 2,5%-ra tehető a Vesti napilap olvasóinak arányszáma. 1,4%-nyian jelölték meg a használt személygépkocsikat reklámozó Polovni automobili oldalt, valamint 0,9%-ot tesz ki a használt áruk kereskedését tartalmazó Limundo oldal.

A kapott adatok alapján az adatközlők 13,6%-a jelölt meg szerb nyelvű internetes oldalt, amely számarány 5,7%-a tartalmaz napilapot (Blic, Vesti), a fennmaradó 7,9%-nyi adatmennyiség pedig a személygépkocsi-kereskedelem és a használt árukkal történő kereskedés felé irányul.

Tömb és szórvány szerinti elemzés

A tömb és a szórvány vonatkozásában különböző gyakorisági sorrenddel találkozunk az egyes válaszok tekintetében, ezért ezt is ismertetjük.

Válaszok	Blic	Moj Auto	Polovni automobili	Kupujem, prodajem	Limundo	Vesti	Nem látogat	Nincs válasz
Szórvány	14	5	4	8	3	9	45	84
Tömb	21	24	11	24	7	18	321	489

A fenti kérdésünk kapcsán mindkét régióban a kérdésre nem válaszolók számaránya a legmagasabb (a tömbben 53,4%, a szórványban 48,8%), majd pedig azoknak a számaránya áll a második helyen, akik nem olvassák a szerb nyelvű internetes oldalakat (a tömbben 35,1%, a szórványban 26,2%). Ezt követően a tömbben 2,6%-kal a Kupujem, prodajem és a MojAuto oldalak állnak a gyakorisági sorrend harmadik helyén, majd pedig a Blic napilap 2,3%-os olvasottsága foglalja el a 4. helyet. A tömb csökkenő gyakorisági sorrendjének 5. helyét a Vesti napilap (2%-kal), 6. helyét pedig a Polovni automobili oldal foglalja el. A tömbben a Limundo oldalt jelölték meg a legkevesebben (0,8%-nyian). A szórványban tanulók internetes oldalainak csökkenő sorrendje a következő: 3. Blic (8,1%), 4. Vesti (5,2%), 5. Kupujem, prodajem (4,7%), 6. MojAuto (2,9%), 7. Polovni automobili (2,3%), 8. Limundo (1,7%).

A tömbben 8,9%-kal gyakoribb a szerb nyelvű internetes oldalakat nem látogatók, valamint 5,6%-kal magasabb a kérdésünkre nem válaszolók aránya. Az internetes oldalak látogatottsága pedig a szórványban gyakoribb: a Blicet 5,7%-kal, a Vestit 3,2%-kal, a Kupujem, prodajem oldalt 2,1%-kal, a Polovni automobili oldalt 1,1%-kal, a Limundót 0,9%-kal, a MojAutót pedig 0,3%-kal gyakrabban látogatják a szórványban tanuló magyar tannyelvű középiskolások.

Gimnázium és szakiskola szerinti elemzés

A gimnáziumok és szakiskolák vonatkozásában a százalékarányok gyakorisági sorrendje némiképp eltér, melyet az alábbiak támasztanak alá:

Válaszok	Blic	Moj Auto	Polovni automobili	Kupujem, prodajem	Limundo	Vesti	Nem látogatja	Nincs válasz
Gimnázium	19	4	2	6	1	18	135	238
Szakiskola	16	25	13	26	9	9	231	335

Mind a gimnáziumokban, mind pedig a szakiskolákban részben azonos az egyes attitűdök gyakorisági sorrendje: 1. a legtöbb adatközlő nem válaszolt kérdésünkre (a gimnáziumokban 56,3%-nyian, a szakiskolákban 50,5%-nyian). 2. Ezt követően azokkal az attitűdökkel találkozunk az említett két iskola-típusnál, melyekben az adatközlők azt nyilatkozták, nem látogatják a szerb nyelvű internetes oldalakat (a gimnáziumok tanulóinak 31,9%-a, a szakiskolások 34,8%-a). A gimnáziumokban a Blic és a Vesti napilapok látogatottsága a legmagasabb (4 és 4,3%), majd pedig a Kupujem, prodajem oldal következik, 1,4%-os arányszámmal. A MojAuto látogatottsága 0,9%-ot, a Polovni automobili olvasottsága 0,5%-ot tesz ki. A gimnáziumokban a Limundo oldalt lapozzák legkevésbé a megkérdezettek (0,2%). A szakiskolákban a következő csökkenő sorrenddel számolhatunk az egyes internetes oldalak vonatkozásában: Blic (2,4%), Kupujem, prodajem (3,9%), Polovni automobili (2%), Vesti (1,4%), Limundo (1,4%).

Összegzés

A vajdasági magyar tannyelvű középiskolákban a szerb nyelv leginkább a Szerbián belüli kommunikációs helyzetekben válik hasznossá. A legtöbben a barátok közötti kommunikációban látják a nyelvtanulás mozgatórugóját, továbbá a tudatos nyelvtanulás és olvasás, a filmek nézése, a zeneszámok hallgatása is azt a célt szolgálja, hogy jobban elsajátítsák a szerb nyelvet. A tanulók mindössze 13,6%-a látogat valamely szerb nyelvű internetes oldalt. Leszögezhetjük tehát, hogy a megkérdezettek szerbnyelv-tanulása nem köthető az utóbbi nyelvhasználati színtérhez. Megállapítható továbbá, hogy a középiskolások a mindennapok közvetlen beszédszituációival javítanak szerbnyelv-tudásukon, melyek között formális (munka, orvos, hivatalos beszédszituáció) és informális beszédhelyzetek (bolt, barátok, mindennapok) egyaránt szerepelnek az országon belüli nyelvhasználati szinterek között (Szerbia, Balkán, mindennapok). A nyelv tudatos tanulása egyértelműen mozgatórugója a szerb nyelv szituációhoz köthető hasznossági szempontjának, valamint a jobb nyelvtudásnak is.

Amennyiben összehasonlítjuk a rétegzett mintavétel adatait, úgy a következő különbségeket érzékeljük: a legnagyobb eltérést a Szerbián belüli nyelvhasználat vonatkozásában tapasztaljuk, mivel a gimnáziumokban tanulók 25,9%-kal, a tömbben élők pedig 8,2%-kal magasabb arányban jelölték meg ezt a nyelvhasználati szintert, mint társaik. A mindennapokban a szakiskolások 11,2%-kal gyakrabban, a szórványban tanulók pedig 5,4%-kal magasabb arányban ítélik

hasznosnak a szerb nyelv használatát. A szerb nyelv hasznosságát illetően a hivatalos ügyintézés a tömbben (5,8%-kal), valamint a szakiskolákban (5,2%-kal) gyakoribb. Az egyéb nyelvhasználati szituációk vonatkozásában kisebb, 4% alatti eltérés mutatkozik. A szerbnyelv-tudás javítását tartalmazó válaszokban a szórványban tanulók a barátokkal történő szerb nyelvű kommunikációt jelölték meg 5,4%-kal magasabb arányban, a tudatos tanulás pedig 5%-os különbséget mutat a szakiskolák és a tömb javára. Az egyéb válaszokat illetően 5% alatti eltéréssel számolhatunk a szakiskolák és a gimnáziumok, valamint a tömb és a szórvány között. A szerb nyelvű internetes oldalakat igencsak elenyésző arányban látogatja mindkét adatközlői csoport.

Irodalom

- Barlai Jenő – Gábrity Molnár Irén szerk. 2008. *Hazaérsz: Esély és egyenlőség a Vajdaságban*. Szabadka: Grafoprodukt, Vajdasági Módszertani Központ.
- Gábrity Molnár Irén. 2007. Vajdasági fiatal magyar diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei. In *Karrierutak vagy parkoló pályák? Friss diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei a Kárpát-medencében*. 132–173. Budapest: MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Kovács-Rác Eleonóra. 2011a. *Nyelvi attitűdök a vajdasági magyarság körében* (Jezičko opredeljenje prema maternjem jeziku i dvojezičnosti mađarske zajednice u Vojvodini). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Kovács-Rác Eleonóra. 2011b. Odnos vojvođanskih Mađara prema upotrebi mađarskog i srpskog jezika. Ivana Živančević Sekeruš ured. *Susret kultura: Šesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum. Zbornik radova. Knjiga I*. 139–150. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Kovács-Rác Eleonóra. 2012. Interethnic spaces of the Serbian and Hungarian Language use in Vojvodina: A language Attitude Study (Language attitude study). (Editor in Chief László Dávid.) *Philologica: Acta Universitatis Sapientiae. Sapientia Hungarian University of Transylvania*. Scientia Publishing House 4 (2): 373–384.
- Kovács Rác Eleonóra. 2015. Jezičko opredeljenje i dvojezičnost vojvođanskih Mađara u zavisnosti od obrazovaња и starosne dobi. In *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 58 (2): 219–237. http://www.maticasrpska.org.rs/stariSajt/casopisi/ZMSFL_58_2.pdf (2023. jan. 16.)
- Kovács Rác Eleonóra – Halupka-Rešetar Szabina. 2017a. Stavovi prema srpskom jeziku među učenicima vojvođanskih srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku. In *Nasleđe, časopis za književnost, jezik, umetnost i kulturu* 38. 141–161. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet. http://filum.kg.ac.rs/dokumenta/izdavastvo/nasledje/brojevi/nasledje_38.pdf (2017. dec. 28.)

Kovács Rácz Eleonóra – Halupka-Rešetar Szabina. 2017b. Szerb és magyar nyelvi attitűdök a vajdasági magyar tannyelvű 3. és 4. osztályos gimnáziumi tanulók körében. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. 149–169.

Kovács Rácz Eleonóra – Halupka Rešetar Szabina. 2020. *Angol és szerb nyelvi attitűdök a vajdasági magyar tannyelvű középiskolások körében*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.

SERBIAN LANGUAGE USE IN SPECIFIC SPEECH SITUATIONS

Serbian language learning and linguistic attitudes towards the Serbian language are topical issues in the language learning of Hungarian-speaking secondary school students in Vojvodina, therefore this paper deals with this topic. The study examines certain issues of Serbian language use by 3rd and 4th-grade Hungarian-speaking secondary school students in Vojvodina: speech situations in which Serbian is useful for them, and what the respondents do to learn Serbian. We also look at the Serbian websites our interviewees visited. By using the stratified sampling criterion, in addition to presenting the total sample of respondents (1,087 respondents), we also present the difference in opinions between Hungarian secondary school students living in block and scattered diaspora in Vojvodina, as well as between students in vocational or high schools. We aim to compare and correlate the data with other aspects of the attitudes of Hungarian-speaking secondary school students towards the Serbian language in Vojvodina.

Keywords: language attitudes, Serbian language use, Hungarian-speaking secondary school students in Vojvodina, Hungarians in block or scattered diaspora, stratified sampling

UPOTREBA SRPSKOG JEZIKA U ODREĐENIM GOVORNIM SITUACIJAMA

Studija je nastavak istraživanja o upotrebi srpskog jezika koje je obuhvatilo ukupno 1087 učenika 3. i 4. razreda stručnih škola i gimnazija na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini. U okviru istraživanja razmatrana su tri pitanja: šta čine ispitanici u interesu poboljšanja svojih jezičkih kompetencija na srpskom jeziku; u kojim govornim situacijama smatraju korisnim upotrebu srpskog jezika, kao i koje srpske internet stranice posećuju učenici srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini. Cilj je bio da se odrede one dominantne govorne situacije u kojima se u krugu srednjoškolaca ispoljava upotreba srpskog jezika. Obrada podataka upućuje na zaključak da učenici srednjih škola na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini za poboljšanje svog znanja srpskog jezika radije biraju svakodnevnu upotrebu jezika i govorne situacije, svesno učenje. Svega 13,6% učenika posećuje internet stranice

na srpskom jeziku, što znači da internet ne predstavlja sredstvo za učenje srpskog jezika. Na kraju se dobijeni podaci upoređuju sa rezultatima istraživanja o učenju engleskog jezika, sa željom da se pronađe veza između prethodnih analiza i pristupa upotrebi srpskog jezika.

Ključne reči: upotreba srpskog jezika, pristup jeziku, srpski kao nematernji jezik, srednje škole na mađarskom nastavnom jeziku u Vojvodini

A kézirat beérkezésének ideje: 2023. febr. 20.

Közlésre elfogadva: 2023. jún. 15.